

References

1. Fichte, Reden an die deutsche Nation, Neunte Rede. Data updated: 14.01.2018.URL: <http://translate.google.com/translate?hl=ru&sl=de&u=http://gutenberg.spiegel.de/buch/reden-an-die-deutsche-nation-411/9&prev=search>. [in English].
2. Downs R. B. Heinrich Pestalozzi: Father of Modern Pedagogy. Boston : Twayne Publishers, 1975. 147 p.[in English].
3. Gutek G. L. Pestalozzi and Education. Chicago : Random House, 1999. 178 p.[in English].
4. Heafford M. Pestalozzi: his thought and its relevance today. London : Methuen & Co Ltd,1967. 337 p. [in English].
5. Silber K. Pestalozzi: the man and his work. California, 1973. 337 p. [in English].
6. Letkemann P. The hymnody and choral music of Mennonites in Russia, 1789–1915 : Ph.D Dissertation. Toronto, 1986. 140 p.[in English].

ИСТОРИЧЕСКАЯ РЕТРОСПЕКЦИЯ РАЗВИТИЯ ЗАРУБЕЖНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: Й. ПЕСТАЛОЦЦИ И ЕГО ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ФИЛОСОФИЯ

Фунтикова Ольга Александровна

доктор педагогических наук, профессор кафедры дошкольного образования
Мариупольский государственный университет

Брежнева Светлана Борисовна

кандидат педагогических наук кафедры педагогики
Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого

В статье освещены взгляды И. Песталоцци на развитие педагогического образования, его педагогические идеи, принципы и педагогическая философия воспитания, обучения, развития ребенка средствами природы и деятельности. Описаны методы обучения и их содержание. Отражено влияние педагогических идей персоналии на реорганизацию образования в Пруссии. Указана значимость выдающихся педагогических идей ученого в Швейцарии, Англии, странах Западной Европы, Америке.

Ключевые слова: история педагогики, Й. Песталоцци, Пруссия, педагогические взгляды, образовательная система.

Отримано редакцією 10.10.2019 р.

УДК 373. 5:[37+8](436)

DOI: 10.31376/2410-0897-2019-3-41-255-263

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ГУМАНІТАРНОЇ ГІМНАЗІЇ В АВСТРІЇ

Денічева Ольга Ігорівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов і новітніх технологій навчання
Житомирський державний університет імені Івана Франка

e-mail: Denicheva@i.ua

ORCID ID: 0000-0002-1655-8688

У статті розглянуто передумови розвитку гуманітарної гімназії в Австрії; досліджено вплив культурних, релігійних та соціальних чинників на формування гуманітарної гімназії; розкрито особливості виокремлення гімназії у самостійний навчальний заклад; виявлено історичні тенденції розвитку гімназії; висвітлено історичні події, які сприяли впровадженню реформ у зміст гімназійної освіти; проаналізовано зміст навчально-виховного процесу та перелік гуманітарних дисциплін у гімназіях тогочасної Австрії; вивчено позитивний досвід упровадження змін у навчально-виховний процес гуманітарних гімназій; показано вплив розвитку австрійських гімназій на становлення гімназійної освіти на території України, яка входила до складу Австро-Угорщини.

Ключові слова: гімназія, навчальний заклад, гуманітарний, реформи, модернізація, історичний.

Постановка проблеми. Реформи, які відбуваються у системі освіти України, змушують звернутися до аналізу досвіду реформування системи освіти провідних європейських країн. Упровадження реформ у систему початкової освіти України (започаткування Нової української школи) скерувало подальші зміни на інших освітніх рівнях. Система середньої освіти спрямовується на глибшу професійну орієнтацію у навчально-виховного процесу, освіта в університетах набуває рис економічного розвитку суспільства. Реформа вітчизняної системи середньої освіти націлена на встановлення гармонійного балансу між потребами

суспільства та якістю освіти, формування нового типу мислення у процесі розвитку особистості. Прийняття концептуальних засад реформування середньої школи «Нова українська школа» підтверджує необхідність модернізації системи освіти на всіх рівнях (початковому, середньому, вищому) з урахуванням успішного досвіду реформування системи освіти провідних європейських країн, зокрема Австрії.

Під час розгляду процесів реформування системи освіти сучасної Австрії спостерігаємо традиційний характер багатьох трансформацій у навчально-виховному процесі в закладах різного типу. Кожна зміна в системі освіти має історико-культурне підґрунтя. Історичні традиції розвитку соціуму завжди впливали на формування змісту освіти, сформували та визначили якісний рівень загальної системи освіти. Цей факт підтверджують результати оцінювання якості знань PISA, участі молоді старшого шкільного віку в міжнародних програмах обміну (таких як Grenzenlos) та активного залучення молоді до волонтерської роботи за кордоном. Тому звернення до історичного досвіду становлення системи гімназійної освіти Австрії дозволить простежити позитивні тенденції та визначити негативні наслідки трансформацій у змісті освіти в гімназіях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти історичного розвитку системи освіти в гімназіях Австрії досліджено у працях австрійських дослідників: О. Вільманна, Г. Грімма, Г. Енгельбрехта, Г. Румплера, Г. Хафнера, Х. Хербера, Й. Шайпля. Теоретичні засади реформування змісту освіти в гімназіях усебічно висвітлено у працях учених, які досліджували реформування системи середньої гуманітарної освіти та її змісту (Г. Альтріхтер, Д. Трьоглер, П. Штахель та ін.), вивчали питання реформування професійної освіти на етапі старшої школи в гімназіях різного типу (О. Акс, Г. Пельцермайер, П. Пош).

Аналіз досліджень багатьох учених показав, що питання історичного становлення гуманітарних гімназій у системі середньої освіти є актуальним на сучасному етапі реформування вітчизняної системи середньої освіти. Невирішеним питанням залишається визначення шляхів і методів упровадження зарубіжного досвіду в вітчизняну систему освіти та подальші перспективи розвитку цих трансформацій в гімназіях з урахуванням історичних традицій та соціально-економічних реалій в Україні.

Формулювання мети статті. Метою статті є аналіз становлення гімназії та визначення тенденцій розвитку гуманітарної гімназії в Австрії.

Виклад основного матеріалу. Гімназія вважається закладом, у якому навчально-виховний процес здійснюється з урахуванням багатьох сфер розвитку особистості (емоційної, мотиваційної, пізнавальної, соціальної та ін.) у сучасному суспільстві. Гімназійна освіта спрямовується на формування основних компетентностей (загальнокультурної, комунікативної, інформаційної та ін.), збалансування предметів гуманітарного і математичного циклів, навчання правильно орієнтуватися в інформаційному потоці, виховання культурної та екологічної свідомості людини. Звернімо увагу на те, що у багатьох європейських країнах, зокрема в Австрії, у гімназіях досі зберігаються історичні традиції в організації навчально-виховного процесу. Особливо це спостерігається у релігійних гімназіях (організація навчального дня, дотримання постів та ін.).

Виокремлення гімназії у самостійний навчальний заклад на території тогочасної Австрії (землях, які державно утворювали цю країну впродовж кількох століть) здійснювалося під впливом політики і релігії на суспільство. На думку австрійського науковця Г. Енгельбрехта, гімназії на території сучасної Західної Європи до V століття не існували як самостійні середні навчальні заклади. Ці заклади вважалися уособленням університетської освіти. Гімназії відображали навчальну структуру перших університетів [4, с. 505]. З виникненням університетів гімназія розпочинає самостійне життя шляхом виокремлення і набуття первинного статусу загальноосвітнього закладу. Інший австрійський науковець О. Акс вважає, що освіта в прогімназіях Середніх віків була переважно гуманітарною. У таких гімназіях увага приділялася гуманітарним дисциплінам (читанню, письму, поезії, риторичі), які спрямовувалися на гармонійний розвиток особистості. Велике значення приділялося моральному, естетичному і фізичному вихованню [2, с. 7].

На території сучасної Австрії існували монастирські школи та школи при релігійних орденах, навчання в яких здійснювалося на основі *Artesliberals*. Термін *Artes liberales* у перекладі з латинської мови означає «вільні мистецтва». Вільні мистецтва в таких закладах надавали тільки загальні знання. Термін «*Artes liberales*» включав сім галузей навчання: трівіум *trivium* (граматику, риторику, діалектику) і квадрівіум *quadrivium* (арифметику, геометрію, астрономію та музику), які викладалися на додаток до теології, канонічного права і медицини. *Квадрівіум* становили чотири математичні науки – чотири шляхи, які ведуть до розуміння (філософії). *Квадрівіум* вивчав абстрактні величини, числа, рахування днів та ін. *Трівіум* утворюють логіка, граматики, риторика. Вважається, що розвиток *трівіума* сприяв еволюції гуманітарного знання. *Квадрівіум* передбачає формування точних наук. На особливу увагу заслуговує те, що в освітніх закладах *трівіум* відносили до гуманітарних наук: літератури, історії, філософії та мови. Отже, надалі зможемо спостерігати поступове виокремлення певної кількості наукових дисциплін, які становитимуть зміст гуманітарної освіти [9, с. 40–46].

У процесі аналізу проблеми становлення гімназії як окремого навчального закладу істотного значення набуває те, що першою монастирською школою в Австрії (у часи виокремлення її зі складу Баварії) прийнято вважати заклад при Бенедиктинському ордені, який є найстарішим чернечим орденом Римсько-католицької церкви. Заснована у XII столітті при абатстві Мельк (Нижня Австрія), школа є першою релігійною гімназією в сучасній Австрії – *Stiftsgymnasium Melk*. Характерною рисою навчально-виховного процесу в тогочасному освітньому закладі було ігнорування індивідуальності людини як особистості. Організаційна діяльність закладу концентрувалася на релігійній освіті. Це не давало можливості індивідууму проявити свій творчий потенціал. Викладання навчальних дисциплін здійснювалося засобами одноманітного заучування церковних текстів за допомогою співу. Необхідно зазначити, що розвиток закладу здійснювався сегментарно. У XIV–XV століттях через церковний перерозподіл відбувається реформування монастирської школи, що привело до реформи бенедиктинських монастирів «*Melker Reform*» [4].

Зауважимо, що зміст реформи сконцентрувався на перерозподілі сфери діяльності ченців. Це вплинуло на розвиток мистецтва, архітектури та релігійної освіти в тогочасній Австрії. В освітньому закладі предмети викладали ченці, проте бувало, що запрошували «світських учителів». Важливим є те, що у часи Реформації школа відчуває негативні зміни: після релігійних конфліктів у суспільстві у закладі залишаються працювати декілька чоловік. Повільне відновлення роботи освітнього закладу спостерігається у добу Відродження. Під впливом єзуїтів у стінах монастиря засновується єзуїтський колегіум, що зберегло тривалість навчання з 1 по 4 класи та подовжило курс ще у двох класах, але у Відні.

У цей час у Німеччині відомий педагог Й. Штурм створює першу гімназію. Науковці К. Геллер та Г. Ноль вважають, що під впливом філософії гуманізму перша гімназія спрямовувалася на надання філологічної освіти. Цей заклад прийнято було називати класичною гімназією, оскільки увага приділялася гуманітарній освіті. Доказом цього є перелік певних дисциплін, які входили до навчально-виховного процесу: стародавні мови (грецька і латина), риторика, лекції зі старожитніх справ (історія). Навчання у гімназії тривало 10 років. Гімназія об'єднувала три ступені освіти: початковий, середній, вищий [7, с. 217]. Такий тип гімназії започаткував формування класичних гімназій (*Gymnasium*) на територіях сучасної Австрії. З часом у процесі пошуку нових ідеологічних орієнтирів система освіти в цих освітніх закладах трансформувалася. Унаслідок з'явився новий тип гімназій *Realgymnasium*. Це були гімназії математичного спрямування з вивченням тільки однієї мови.

Послаблення конфесійного управління тогочасними освітніми закладами відбулося з появою гуманістичних закладів освіти в епоху Відродження. За структурою навчально-виховного процесу ці заклади зараховували до класичних. До гуманістичних шкіл належали протестантські гімназії та єзуїтські колегіуми. У таких закладах надавалася гуманітарна освіта. Домінуюча кількість філологічних дисциплін (латинська граматики, риторика, поезія, Закон Божий, логіка й етика) свідчить про гуманітарну спрямованість гімназій. Зазначимо, що важлива роль приділялася латинській граматиці та богослов'ю. Упродовж доби Відродження

поряд із церковною освітою спостерігалася зацікавленість суспільства у здобутті класичної освіти, гуманістичний характер якої передбачав вивчення мов і літератури [3, с. 46].

З виникненням гуманістичних шкіл трансформації у загальній системі освіти тогочасної Австрії торкнулися структури й організації навчання в перших гімназіях. Предметом вивчення гуманітарних дисциплін у гімназіях XVI–XVII століть були мовні здібності, літературна й історико-філософська спадщина минулого. Проте вплив церкви на навчально-виховний процес у гімназіях усе ще заважав прояву тенденцій класичної гуманітарної освіти. Д. Трьолер наголошує, що разом із релігійною спрямованістю освіти здійснювалося утворення певної предметної галузі у гімназійній системі Австрії, яка зосереджувалася на духовному розвитку особистості. Це вимагало створення навчальних закладів нового типу з метою здійснення всебічного і гармонійного виховання наступного покоління [10, с. 219–220].

На початку XVII століття в Австрії зроблено перші спроби відійти від застарілих норм у навчанні. Головною ідеєю було уникнення втручання церкви в освітніх закладах та перехід під заступництво держави. Таким чином, перед урядом виникло питання виокремлення навчальних закладів єзуїтів та завдання створити там власний устрій. Остаточо ця проблема була вирішена у XVIII столітті за часів правління Марії-Терезії. Паралельно у цей період, у 1707 році, у монастирі Мельк з'являється перша гімназія. Абат Б. Дітмайєр вважається засновником тогочасного освітнього закладу [3; 4].

На думку В. Ергарта, нововведення в системі освіти Австрії періоду XVII–XVIII ст. упроваджувалися на основі релігійних приписів. Тому уряд був незадоволений системою освіти єзуїтів, а також освітніми закладами, що існували. Певні трансформації відбулися саме в загальноосвітніх закладах. Перше й головне – це те, що відбулося перейменування латинських шкіл у гімназії. Причиною, яка привела до зміни, стало підтвердження того, що навчальні програми в латинських школах були обмежені. Обмеженість проявлялася у навчальній меті та вузькій спеціалізації закладу. Зазначимо, що існувала потреба у вивченні рідної мови та літератури. Пізніше німецьку мову та літературу внесено до переліку основних дисциплін. Проте все ще відчувався вплив церкви на систему освіти. Латинська мова залишалася першорядною, але вона (латинська мова) повільно переходила до ряду стародавніх мов [5, с. 31–35].

За часів правління Габсбургів система освіти у навчальних закладах, зокрема гуманітарних гімназіях Австрії, була представлена такими дисциплінами, як Закон Божий, латинська, грецька та німецька мови, література і філософія. Існували гімназії, які належали до тогочасних університетів, в яких викладали юриспруденцію та медицину. До переліку основних дисциплін також належали арифметика, астрономія та етика. Гімназійна система освіти мала гуманітарну спрямованість, яка окреслювала сферу знання, що орієнтується на моральне виховання, духовний та історичний розвиток індивіда. Гімназії, як уважав уряд Австрії XVIII століття, сприяли загальнокультурному та інтелектуальному розвитку нації. Основу гімназійної освіти становили гуманістичні принципи виховання молоді, які вплинули на зміст викладання гуманітарних дисциплін. Зміст освіти в гімназіях спрямовувався на індивідуалізацію освітніх процесів навчання. Процес індивідуалізації допомагав виявляти розумовий і творчий потенціал дитини з урахуванням її вікових і психологічних особливостей.

Характерною рисою суспільства XVIII століття було переосмислення традиційного навчання, в основу якого покладено розвиток економічної діяльності та потребу в освіченій молоді. Ідеї доби Просвітництва XVIII століття передбачали демократичний світогляд. Гуманітарна освіта трансформувалася під впливом політичних переконань та індустріалізації суспільства Просвітництва. Значна увага в гімназіях Австрії приділялася інтелектуальному розвитку людини, виникав інтерес до літератури (з'являються нові літературні жанри – сентименталізм і класицизм), історії та живопису. У цей історичний період гімназії переходять у підпорядкування австрійської державної влади. Відмінною рисою гімназій початку XVIII століття було те, що лише дворянські діти мали змогу отримати гімназійну освіту і вступити до університетів. Проте така ситуація тривала недовгий час [12, с. 147–150].

Певні трансформації відбулися у XVIII столітті. Уряд Австрії прийняв положення про

те, що надання можливостей для освіти різним верствам населення піде на користь суспільству. Важливість розвитку економічного, культурного й освітнього простору країни проектувало основну мету гімназій, яка вимагала поєднання гуманітарної освіти з естетичним вихованням. Результатом такої єдності стало формування нового типу світогляду, спрямованого на розкриття сенсу життя [9, с. 9–32].

Усвідомивши пріоритети та цінності розвитку інтелектуальної та освіченої верстви населення для розвитку держави, у XVIII столітті імператриця Марія-Терезія запросила до Австрії абата Я. Фельбідгера. Метою запрошення була допомога у реформуванні системи освіти Австрії. Наукові погляди Я. Фельбідгера втілено у шкільному статуті для навчальних закладів та покладено в основу державного закону про школи Австрії «Загальний шкільний статут для звичайних, головних, тривіальних шкіл». Після прийняття статуту відбулося запровадження обов'язкової початкової освіти та встановлення терміну навчання від 6 до 12 років. Вплив Я. Фельбідгера на реформування системи освіти Австрії позначився також на тогочасній методиці викладання навчальних дисциплін у гімназіях. Він (Я. Фельбідгер) наполягав на впровадженні системи опитування та відходженні від механічного запам'ятовування текстів. На противагу цьому рекомендував увести новий вид роботи, такий як пояснення. Пізніше уряд сконцентрував увагу на реформуванні змісту навчально-виховного процесу в австрійських гімназіях. У період правління Марії-Терезії керівництво цих закладів упровадило новий навчальний план, який налічував певну кількість нових навчальних дисциплін [1, с. 249; 2; 3].

Так, до змісту навчально-виховного процесу в гімназіях Австрії XVIII століття вносять зміни: до основного переліку гуманітарних дисциплін додали предмет «Історія». Варто зазначити, що ще не існувало чіткого розмежування деяких дисциплін. Тому викладання історії в гімназіях здійснювалося у поєднанні з географією, літературою і філософією. Пізніше до навчальної програми додали такі предмети, як природна історія, історія і географія та філософія [9, с. 131–137].

Наголосимо на тому, що трансформації, які спостерігалися у системі гімназійної освіти тогочасної Австрії, спрямовувалися не тільки на впровадження змін у змісті гуманітарної освіти, а й на математичні науки. Під кінець XVIII століття почали відділяти алгебру від геометрії, пізніше формується у самостійну дисципліну фізика. Іншим нововведенням у системі гімназійної освіти стало включення природничих наук до переліку навчальних дисциплін. Естетичне виховання реалізовувалося через такі предмети, як малювання, музика та етика. Фізичне виховання в цих навчальних закладах зводилося до виконання елементарних групових вправ з гімнастики та введення хореографії як навчального предмета.

Згідно з науковими поглядами П. Штахеля гімназії на території Австрії періоду XVIII століття надавали освіту за визначеною кількістю дисциплін гуманітарного циклу: Закон Божий, латинська, німецька і грецька мови, література, філософія, природна історія. Значна увага суспільства приділялася природним явищам, політичним та історичним змінам у державі, а також театральному мистецтву та музиці. Усе це скеровувало державне керівництво до здійснення різних за характером і змістом реформ у загальній системі освіти. Поступово спостерігається зниження зацікавленості соціуму до предметів гуманітарного циклу в австрійських гімназіях. Причиною, яка спричинила таку ситуацію, було різке зростання економіки Австрії після проведення ряду реформ (аграрної, військової, церковної та освітньої). Як наслідок, відбулося введення предметів природничого і математичного спрямування до переліку основних дисциплін у гуманітарних гімназіях та збільшення кількості годин на їх викладання [9, с. 139–140].

О. Вільманн підкреслює, що реформи було розпочато зі змін у військовій службі. Освічена армія вважалася засобом політичного впливу на країни Європи. Він (О. Вільманн) стверджує, що процес реформування не може виступати як результат розвитку держави. Гуманітаризація тогочасного навчально-виховного процесу (наприклад, навчання літератури, різних мов, мистецтва військових) розглядалася як можливість покращити умови життя людини незалежного від церкви. Церковна реформа надала однакові права католикам і протестантам при вступі до тогочасних університетів. Головним результатом проведення

церковної реформи був перехід церкви у підпорядкування держави. Реформа в системі освіти привела до скасування ордену єзуїтів та до створення духовних семінарій на українських землях, які належали до складу Австрійської імперії. На той час вже існували перші початкові школи, які надавали загальні знання дітям різних верств населення [11, с. 309]. Цей факт остаточно трансформував гімназію в середній навчальний заклад, який надавав можливість вступу до університету. Підкреслимо, що такий навчальний предмет, як Закон Божий, ввели до складу обов'язкових предметів. Ряд трансформацій, які вони спричинили за часів правління Марії-Терезії у XVIII столітті, спричинив те, що початкова освіта стала обов'язковою не тільки в Австрійській імперії, а й на землях Угорщини та України.

Австрійський педагог Д. Грімм стверджує, що необхідність реформування системи освіти в гімназіях тогочасної Австрії виникла після революції 1848 року. Значна увага сконцентрована на важливості внесення змін у процес опанування професії вчителя гімназії. З метою покращення якості тогочасної освіти було запроваджено іспит. Отже, у 1849 році для здобуття професії «вчитель гімназії» студентам потрібно було успішно закінчити цей навчальний заклад (гімназію), філософські курси при університеті (або ліцеї), де викладалися «класи гуманності» (Верхній ступінь гімназії). До вчителя також висувалися певні вимоги: знання німецької мови і філософії. Для підготовки вчителів гімназії в університетах Австрії на факультетах, де вивчалася філософія, створювали окремі відділення «гімназійної педагогіки». Надалі це вможливило розвиток системи підготовки педагогічних працівників та педагогічної культури [6, с. 152–160]. Зміни, які відбувалися в системі гімназійної освіти, були взаємопов'язані з трансформаціями в університетах. Вони (трансформації) спрямовувалися на підготовку кваліфікованих педагогічних кадрів, від яких залежав рівень здобутої студентами освіти в навчальних закладах (гімназіях).

У XIX столітті Австро-Угорський уряд для підвищення якості освіти запроваджує систему атестатів зрілості. Г. Йягер пояснює, що на той час атестат зрілості становив іспит, який складала комісія. Успішне складання іспиту надавало студенту гімназії право вступу до університету. Історично підтверджено, що така трансформація стала початком створення нових гімназій по всій території Австро-Угорщини. Зважаючи на збільшення кількості таких навчальних закладів, поступово з'являлася необхідність збільшення переліку дисциплін у навчальних програмах гімназій [8, с. 85]. По-перше, необхідність була викликана історичними та культурними подіями (низка революцій у Європі, прийняття нових положень конституції, розвиток культурно-просвітницьких організацій на українських землях та ін.). По-друге, це було зумовлено впливом традицій різних народів, які входили до складу Австро-Угорщини.

За часів існування Австро-Угорщини за визначення стратегій розвитку країн, що приєдналися, відповідало Міністерство віровизнань та освіти. Міністерство віровизнань та освіти Австро-Угорщини надавало навчальним закладам інструкції про порядок організації приватних гімназій, роз'яснення щодо обов'язків шкільних рад та виплати заробітної плати вчителям, також вимагало від керівництва гімназій надсилати річні звіти. Звернімо увагу на те, що річний звіт з України здійснювався тільки до початку наступного століття. Причиною слугувало те, що становлення гімназійної освіти на території України здійснювалося аритмічно у зв'язку з розпадом Австрійської імперії та подальшою русифікацією українського населення. Упродовж цього періоду гімназії розглядалися як заклади для талановитих та здібних дітей. Навчально-виховний процес у тогочасних гімназіях сконцентровувався переважно на гуманітарній та загальнокультурній підготовці індивіда. Перед середніми освітніми закладами постає проблема забезпечення освітніх потреб індивіда та суспільства в цілому.

Австрійський науковець Г. Енгельбрехт зазначає, що вже з середини століття навчально-виховний процес у гімназіях відбувався згідно з новими статутом. Ключовим завданням статуту було трансформувати структуру гімназій. Увага приділялася тривалості навчального року, режиму роботи та чіткому розподілу класів гімназій (у результаті чого гімназійна освіта становила вісім класів). Ці зміни спричинили появу нових предметів у навчально-виховному процесі: до грецької, латинської та німецької мов додали сучасні мови, а

також малювання, спів та фізичну культуру [4, с. 500]. У гімназіях Австрії XIX століття надавали класичну гуманітарну освіту.

Усі зазначені вище освітні трансформації спричинили появу дворівневої системи сучасної гімназійної освіти Австрії. Структура дворівневої системи передбачає розподіл навчання за двома циклами: I. Навчання у перших чотирьох класах (AHS-Unterstufe). II. Навчання у старших чотирьох класах (AHS-Oberstufe). Загалом навчання у сучасних гімназіях різного типу триває 8 років: класичні гімназії (*Gymnasium*); гімназії математичного напрямку з однією іноземною мовою (*Realgymnasium*); гімназії з вивченням економіки (*Wirtschaftskundliches Realgymnasium*); Нова середня школа (*Neue Mittelschule*), Основна школа (*Hauptschule*), професійно-технічні училища (BHS Berufsbildende Hohere Schule).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Становлення гуманітарної гімназії як окремого навчального закладу в Австрії відбувалося у складних історичних умовах (революційні події, вирішення мовних питань у гімназіях країн, що були у складі Австро-Угорщини, Перша світова війна та ін.). Значний вплив на розвиток гімназії тогочасної Австрії здійснило впровадження ряду трансформацій у системі освіти: обов'язкова початкова освіта, введення атестатів зрілості, впровадження іспитів для майбутніх учителів гімназій, організація гімназій різного типу тощо. З огляду на проаналізований матеріал з питання історичного розвитку гуманітарної гімназії в Австрії виокремлюємо певні *позитивні тенденції* її становлення, які надалі впливали на становлення системи гімназійної освіти в Україні. Це тенденції до: загальнокультурного розвитку особистості, підтримки талановитих учнів та їх індивідуального розвитку, підвищення якості освіти вчителів гімназій. З *протилежних рис* становлення цих навчальних закладів виділяємо саме мовне питання. В гімназіях країн, які належали до складу Австро-Угорщини, навчання здійснювалося спочатку німецькою мовою, що викликало невдоволення різних верств населення. Тож залишається низка невирішених питань щодо мовної політики в тогочасних гімназіях на західних землях України, особливостей викладання гуманітарних дисциплін у гімназіях, важливості визначення перспектив австрійсько-української співпраці на сучасному етапі розвитку цих країн.

Список використаної літератури

1. Романова Ж. Початок реформування австрійської системи освіти та педагогічна діяльність Я. І. Фельбінгера. *Вісник Львівського університету*. Львів, 2003. Вип. 17 Серія: Педагогічна. С. 247–252.
2. Achs O. The Austrian Educational System. Vienna, 1990. 50 p.
3. Böhm W. Geschichte der Pädagogik: Von Platon bis zur Gegenwart. München : Verlag C. H. Beck, 2010. 128 s.
4. Engelbrecht H. Geschichte des österreichischen Bildungswesens. Wien: Österreichischer Bundesverlag Gesellschaft, 1983/1988. B. 2. 462 s., B. 5. 821 s.
5. Erhart W. «Return to the Trivium». *Deutsch Lehrer Ausbildung nach Bologna. Standard: Bildung. Blinde Flecken der deutschen Bildungsdiskussion*. 2008. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht. S. 30–41.
6. Grimm G. Universitäre Lehrerbildung in Österreich. Zur Genese des pädagogischen Begleitstudiums für Lehrer an höheren Schulen von 1848 bis zur Gegenwart. *Journal für Internationale Bildungsforschung: Tertium comparationis*. 2002 *Jahrhundert* 6. №. 2. S. 151–171.
7. Heller K. A. Das Gymnasium zwischen Tradition und modernen Bildungsansprachen. *Zeitschrift für Pädagogik*. 2003. № 2. S. 213–234.
8. Jager G. H. Zur literarischen Gymnasialbildung in Österreich von der Aufklärung bis V zum Vormärz. *Die österreichische Literatur Ihr Profil an der Wende vom 18. Zum 19. Jahrhundert (1750–1830)*. Graz ; Austria : Akademischedrucku. Verlagsanstalt, 1979. T. 1. S. 85–118.
9. Stachel P. Das Österreichische Bildungssystem zwischen 1749 und 1918. *Geschichte der österreichischen Humanwissenschaften: Historischer Kontext, wissenschaftssoziologische Befunde und methodologische Voraussetzungen*. Wien, 1999. B. 1. S. 115–146.
10. Tröhler D. Geschichte und Sprache der Pädagogik. *Zeitschrift für Pädagogik*. 2005. № 51 (2). S. 218–235.
11. Willmann O. The Science of Education in its sociological and historical aspects. Beatty: Archabbey press, 1921. V. 1. 352 p., V. 2. 536 p.
12. Zeman H. Der Drucker-Verleger Joseph Ritter von Kurzbock und seine Bedeutung für die österreichische Literatur des 18. Jahrhunderts. *Die österreichische Literatur Ihr Profil an der Wende vom 18. Zum 19. Jahrhundert (1750–1830)*. Graz: Akademischedruck- u. Verlagsanstalt, 1979. T. 1. S. 143–178.

THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF LIBERAL ARTS GYMNASIUM IN AUSTRIA

Dienichieva Olha

candidate of pedagogical sciences, Associate Professor of Department of Foreign Languages
and Modern Teaching Techniques
Zhytomyr Ivan Franko State University

Introduction. *The reforms of the system of secondary education in Ukraine are focused on the creation of harmonious balance between the needs of society and quality of education. The innovations in the secondary education are made to form new ways of thinking in the process of personality development. The traditional character of education reforms in Austria gives the idea to analyze the positive tendencies of providing analogical changes in the system of education in Ukraine. The restructuring of the gymnasiums in modern-day Austria inherits historical and cultural background of different countries which were under the rule of Austrian Empire and Austria-Hungary. The formation of gymnasium as a separate secondary educational establishment has a long-term tradition that was influenced by historical and social events.*

Purpose. *The purpose of the article is to analyze the historical formation of gymnasium school in Austria, to define the tendencies of the development of liberal arts gymnasium and the influence of providing changes in the system of education in Ukraine.*

Methods. *To achieve the goal of the research the following methods were used: diachronic and comparative-historical for the analysis of the stages of the gymnasium development during different historical periods; synthesis and generalization for receiving information on the studied problem; structural-genetic to distinguish the constituent parts of the process of the gymnasium system reforms.*

Results. *The formation of the gymnasium school as a separate educational establishment was done due to the influence of politics and religion on the society. The gymnasium schools fostered cultural and intellectual development of the nation. The basis of gymnasium system of education was formed by the humanistic principles of youth education. These principles had an impact on the content of Liberal Arts teaching. The content of education in the gymnasiums was aimed at the process of individualization of learning processes. The formation of gymnasium of Liberal Arts as a separate educational establishment in Austria was conducted in difficult historical conditions. The significant influence on the development of gymnasiums was accomplished by the importance of implementation of number of transformations in education system in Austria. Among them are: compulsory primary education, introduction of certificates and exams for future gymnasium teachers, organization of different types of gymnasiums.*

Originality. *Positive tendencies in the process of the development of gymnasium system of education were distinguished. The tendencies to general and cultural development of a person, to support talented students and their individual progress, to improve the quality of education of teachers in gymnasiums were observed. The opposite tendencies were also clearly shown in the increased number of gymnasiums in the countries that were under the rule of Austria-Hungary.*

Conclusion. *The language issues and education policies were the main shortcomings to help slow down the progress of the development of gymnasium as a separate educational establishment. The educational process in gymnasiums was carried out in German. It caused the dissatisfaction of different layers of the population of different countries that formed Austria-Hungary.*

Key words: *gymnasium, educational establishment, liberal arts, reforms, modernization, historical.*

References

1. Romanova, Zh. (2003) Pochatok reformuvannia avstriiskoi systemy osvity ta pedahohichna diialnist Y. I. Felbigera. Visnyk Lvivskoho Universytetu. Vyp. 17. Serii: Pedahohichna. 247–252 [in Ukrainian].
2. Achs, O. (1990) The Austrian Educational System. Vienna. 50 [in English].
3. Böhm, W. (2010) Geschichte der Pädagogik: Von Platon bis zur Gegenwart. München : Verlag C. H. Beck. 128 [in German].
4. Engelbrecht, H. (1983/1988) Geschichte des österreichischen Bildungswesens. Wien: Österreichischer Bundesverlag Gesellschaft. B. 2. 462, B. 5. 821 [in German].

5. Erhart, W. (2008) «Return to the Trivium». DeutschLehrerAusbildung nach Bologna. Standard: Bildung. Blinde Flecken der deutschen Bildungsdiskussion. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. P. 30–41 [in English].
6. Grimm, G. (2002) Universitäre Lehrerbildung in Österreich. Zur Genese des pädagogischen Begleitstudiums für Lehrer an höheren Schulen von 1848 bis zur Gegenwart. *Journal für Internationale Bildungsforschung: Tertium comparationis*. № 2. 151–171 [in German].
7. Heller, K. A. (2003) Das Gymnasium zwischen Tradition und modernen Bildungsansprüchen. *Zeitschrift für Pädagogik*. № 2. 213–234 [in German].
8. Jager, G. H. (1979) Zur literarischen Gymnasialbildung in Österreich von der Aufklärung bis V zum Vormärz. Die österreichische Literatur Ihr Profil an der Wende vom 18. Zum 19. Jahrhundert (1750–1830). Graz; Austria : Akademischedruck u. Verlagsanstalt. T. 1. 85–118 [in German].
9. Stachel, P. (1999) Das Österreichische Bildungssystem zwischen 1749 und 1918. Geschichte der österreichischen Humanwissenschaften: Historischer Kontext, wissenschaftssoziologische Befunde und methodologische Voraussetzungen. Wien. B. 1. 115–146 [in German].
10. Tröhler, D. (2005) Geschichte und Sprache der Pädagogik. *Zeitschrift für Pädagogik*. № 51 (2). 218–235 [in German].
11. Willmann, O. (1921) The Science of Education in its sociological and historical aspects. Beatty: Archabbey press. V. 1. 352, V. 2. 536 [in English].
12. Zeman, H. (1979) Der Drucker-Verleger Joseph Ritter von Kurzbock und seine Bedeutung für die österreichische Literatur des 18. Jahrhunderts. Die österreichische Literatur Ihr Profil an der Wende vom 18. Zum 19. Jahrhundert (1750–1830). Graz: Akademischedruck- u. Verlagsanstalt. T. 1. 143–178 [in German].

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ ГУМАНИТАРНОЙ ГИМНАЗИИ В АВСТРИИ

Деничева Ольга Игоревна

кандидат педагогических наук, доцент кафедры иностранных языков и инновационных методов обучения
Житомирский государственный университет имени Ивана Франко

В статье рассматриваются предпосылки развития гуманитарной гимназии в Австрии; исследовано влияние культурных, религиозных и социальных факторов на образование гуманитарной гимназии; раскрыты особенности формирования гимназии как самостоятельного учебного заведения; выявлены исторические тенденции развития гуманитарной гимназии; обращено внимание на исторические события, которые способствовали внедрению реформ в систему гимназического образования; проанализировано содержание учебно-воспитательного процесса и предоставлен перечень гуманитарных дисциплин в гимназиях Австрии; изучен положительный опыт внедрения изменений в учебно-воспитательный процесс гуманитарных гимназий; показано влияние развития австрийских гимназий на формирование гимназического образования на территории Украины, которая входила в состав Австро-Венгрии.

Ключевые слова: гимназия, учебное заведение, гуманитарный, реформы, модернизация, исторический.

Отримано редакцією 16.09.2019 р.